

Väster i hushåll var en

Under min tid har bark ej begagnats i bröd,
men mina föräldrar hade använt bark i
brödet under de s. k. "svåra åren" 1868-69.

Den bark som helst användes var av hassel
(nötbeskar) asp kunde även brukas, då en
späda asper. Den ytter gråa hinnan skra-
pades bort och endast det käftiga torrades,
hugades, och maldes på handkvarn eller
skvallkvarn, och då tillsammans med havre
eller blandad. Endast bark av lövträd
kunde användas. Om sommaren kokades
ofta, i fätliga korn, käl på näsalar, dynor,
mjöl, (svinnalla) blänrens, det var för en
hungerig mage både närande och gott, men
barkbröd har jag ej smakat. Jag har spel-
at "pärpankakor" med rivna morötter uti
för smak och bättring. Rivna rösa morötter

Luf 72.

vars saft prässades, eller kramades ut, till att
färga smår. gult med, användes ofta färre.
Som ersättning för tobak känner jag ej några växter,
och hafte förhoppning för i tiden mycket sparsamt
men under 1900 talet har bland skänkta tillag-
nats, mönta, maskros, råttorna som bränts och
malits till ersättning. Under senare delen av 1800
talet användes korn eller råg, även "kwallar"
användes, dessa bakades i ugn av sämre mjöl
och potatis, brändes och stöttes i mortel. Jag
har spelat, som pojkar, några gånger druckit kaffe
kokat på enbart "kwallar", och smaken kan
jag ännu efter 75 år känna, det var sär-
skilt en gång. I min barndom och före den
tiden hölls all svamp för att vara oduglig
till människoföda, (och jag är västan ännu
av samma isikt). Alla visste att flugschamp
var giftig, och man kunde sitta in sedan

i stegen för flugars skull, annat effekten var
nog ringa. Man kände g. namn på de olika
svampsorterna, det var endast flugsvamp all-
rännan var kassvamp. Kreaturen varde i flug-
svamp, man hindra dem för att äta annan
svamp gick inte. Om man ledde en ko i rop
och kom till en plats där svamp fanns, fick
man, med eller mot sin vilja följa med, ingen
ville att korna, som mjölkade skulle få äta
svamp, mjölken blev därav seg och ospettlig, de
liknade nästan lingonmjölk, betenadlet mot
sedant var, att ge korna salt och om möjligt
lämna dem annat bete där g. svamp växte.
Här i orten var det nog ingen som använde
svamp till mat på 1800 talet, man sette inte
värde på svamp, och hade g. reda på vilka
sorter som varo ätbara eller vad de hette.
Att säga med när man hörde någon säga vara

på svamp höllas de för dumma och fätkunniga.
Bland dryckerna från växter var nog enbärssdricka,
enbärsvälling, enbärsöl, björkblagsdricka, björk-
lagsvälling och lönnlag de mest brukliga.
För att skaffa enbär tog man ett kläde eller
handduk och en eller två häppar med sig
till skogen, där enbären vara mogna (blåa)
bredde ut handduken på marken och bøjde
ut bärrika grenar över duken och slog med
häppen, så att bären lossnade och fölla ner,
man lika mycket berr föll också, rensa bären
fick man sedan för hand. Sen kokades bären
i vatten och silades, i massan lades jäst och
när det blev jäst blev det enbärssdricka.
Enbärsvälling rördes i mjöl, hölls för att vara
hälsosem dryck och släcka törst. Björkblaven
dracks dels sådant den var eller också lades
lite mjöl och jäst uti, så att det fick jäsa.

Av nyäst björk eller lönnlar fick man diars.
Att få björk eller lönnlar, gick så till, att
man barrade i en stor björk, eller lönn, en
större träd en marna lar, på sidan, ett stycke
över marken med ett större barr $1\frac{1}{2}$ " u d
in till mittens på stammen, och så, att när
man slagit in rännan den lutade nedåt något,
så täljde man till en propp av trä som fylldes
hålet väl, skar med en kniv en ränna längs
proppen, som borde räcka ett par hundra m
efter för trädets stam, drog in proppen hårt
med den rishorns rännan cypat, och så bör-
jade laven droppa. Det går ej förr än i lövsprick-
ningen och en tid framåt. Av tranbär kunde
man göra en sur dryck som släkte törst, men
den är så sur, att det vettas i munnen nu
när jag tänker på den, även skrivbäck gick
det att få av tranbär, med lit. tillset av socker

Traubär växer på låg mark på mader där riktigt
med mossor skyddar bären från att stå direkt
i vatten. Bären, som äro något större än lingon
och ej så röda, växer på långa slingor med mycket
små gröna blad, allt ligger tät på mossan. Bären
äro mogna på vintern. De skyddar var hamma
väl det vackraste, som fanns väntan vid varje
stuge stor eller liten, om den siddes en gång
fortfor den att växa och spridas för varje år, och
man var mycket nog att taga vara på den och
berga och torkad kunde den gömmas i flasa is.
Kumle planterades vid några gårdar men y allmänt.
Timjan, persilja, grislök, rödlök, vitlök, purjolök,
och potatislök ären syltlök på senare delen
av 1800-talet. Malört växte på vissa ställen villt
liksom johannesört och både dessa kunde läggas
på brännvin och användas som mediciner. Malört
lades även på kokande vatten och dracks för

vissa åkomman, särskilt för magen och även
för värk. Malört var väl det enda medel mot
mal. I nästan varje hem förvarades en kist malört.
Källika var en mycket uppskattad växt som
medicin, och lades på brännvin. På råvarumpor
töktes te och dracks för delig mage. Pers eller
skvattram på öl eller dryck känner jag ej, som här
väl någon gång brukats eftersom det står.
Blom må väl dricka det persöl de bryggt i
smedjan vid dalharkallid. Fier var det
beträffligt, åtminstone på mindre ställen, att
på sommaren ta upp och torka så mycket
vitnasse att det fylldes i behåll. Vitnasse
gagnades vid varje skurning av golven, att torka
med, den väntade också, att golven blev vita.
Vitnasse gagnades även till att rengöra träkär
med, att torka bord, stolar, pallar m m
(målet) torka dörrar och väggar, även tek

där sådant fanns. Stakamossa användes till
krastar, bands samman med vidjar och ett triskoft
i mitten, dessa gagnades inemman, men när de
blevo torra släppte de en del efter sig.

Kräkbränsris som plockades, rengjordes och torkades
samt bands till krastar, vara mycket starka och
bra. Kräkbränsan ser ut som lingon och äro goda
att äta, men torra. Björkris användes mest till
krastar. Silris (lönvärt) användes att sila mjölk
genom. Man stoppade hålet i träsilen, väl fullt av
riset och si äste mjölken genom, kunde endast
gagnas färskt, man fick förvara det så att det
ej torkade, även detta fick lagras, ty i frusen
mark gick det ej att plocka. De små barrar
som växte på riset kunde torkas och användas
som kret i pojkaras "nyckelbäckar", det var billigt.
Pors var mycket använt för mat vägghyra, det
ledes i botten på de väggfästa ringarna under

lummer

Långhalmarna, och lades riktigt så att ett tjockt
lager breddes ut på träbotten, som oftast var
en klyvda eller runda äsar, detta i medeltklass
och fattiga hem. Persen byttes liksom kuben
varje år, även mot annan odjur, loppar, flugor
och annat repades de små löven och ströddes.
Malört var en, som fört nämnts, en mycket an-
vänd ört, och var väl för det enda medel som
man visste mot mal. Man lade kvistar i kistan
lådor och i feidorna. Skvattran har jag hört tales
om i barndomen, men vet ej hur, eller var till det
användes. Någon växt som skydd mot or, känner
jag ej. För att färga s.k. flangarna, som ofta före-
kom i men barndom, användes färsk björkknäver,
man tog en passmar garn och virade färsk väver,
hårt om garnet och band med starkt snöre om
vävern så att det blev alldeles tätt, väverns brädel
och avståndet mellan väverullarna bestämde

avstämde mellan flammorna, färgen tog vämbi-
cunder nävern. För att få olika färger kunde man
binda om de redan färgade delarna och fortsätta
med samma procedur, sådant garn var väl endast
av ull. Stenarna var mycket frekligt och använ-
des vilket garn som helst kallades "stjärnans-
brunt". Gulbrun färg fick man av lov, skäggen, även
av äppelbark fick man gul färg. Björklöv, björkbark
kallades "hunnakingslöv" gav gul färg. Rös gav gulgrå
färg. Svart blev varken gult. På grenar fick man
grå färg, även enris blev blev grågul färg. Allor och
alv bark gav gulbrun färg. Hur man av växter färgade
rött eller svart känner jag ej. Färgen blev olika om
den kokades i järngryta eller opötmad koppar, och
vid färgning lärde man känna emellan sig, och det
fanns dem som varo erfarna i konsten att färga.
I min barndom bodde i Frestensfors en färgare Tedin
som både färgade, och stampade vaden "vammal"

De allmänast förekommande blommor, som odlades, vid varje gård och stuga, här i Tuslundsbackarna, var, ambröt, isop, levendel, solsvicka, vallmo, gerginer, taklök, vintergrönt, däsna, kajsarkrans, pioner. Pioner växte i stora buskar med många stora vackra röda blommor, man hålla sig endast några dagar.

Den är flerårig. Vid mitt barndomshem fanns en pionbuske, som var stor när jag var barn, för 75 år sedan, och blivit blommor varje år och gör så ännu, trots hus och allt är borta och marken betas sedan över 50 år tillbaka.

Pärlblommor, vesede, spenar, snödrappar, tornrosor. Allt plantera blommor inomhus har nog länge varit brukligt, åtminstone i mina faders och förfaders tid. Balsaminer fanns vid min barndomstid, i nästan varje stuga, de var ej fleråriga men blomrade rikligt. Ljåkarna

skuras i bitar och lades på flaskor med vatten
på, och användes som invärtes medicin för vissa
sjukdomar. Myrten var en allmän krukväxt,
blodsdroppsträd, Tansie och några andra gamla
blommor. Vilda blommor plockades ofta under
sommaren och sattes in i stugan eller bäningsrum.
Påtan vilka blommor som helst, men oftast
vitsippor, blåsippor, blålockor, Marias förkläde,
lågblommor, syrener, Linnéblommor, som i
min ungdom växte så riktigt utomför stugan,
att man kunde plocka en bukett stor nog att
hålla med båda händer, och efter en barfota-
marsch på $1\frac{1}{2}$ mil kunde få tre daler (50 öre).
Vid den tid då Linné blom i blom var luften
kall mättad av doft både inne och utomhus.
Liljekonvalj, blåmåsar, kattfötter, prästkragar,
kornblommor (mestkrögar) som de vara temligen
sällsynta, var förnämsta att plocka. Blommor

{vilda} invandres vara mest för luftens skull men
även som prydnad. Blommor so lagg sprad in i loft
som var så stark att man fick ont i huvudet. och
dem, de fingo flyttas ut på natten var sovrummet.
Någon uppvaktning med blommor förekom ej
minnervärt under 1800-talet, utom i enstaka fall.

Jag minns dock att jag, som pojke, läst i någon bok
"En Gudmoders läsning till sitt Guds barn."

De lilla plånte späda i barnensvarens glans,
den Gudmor vill dig gläda med verser och en
krans o.s.v. Det tyder på att uppvaktning med
blommor förekom. I min barndomstid 75 år sen
hörd jag ej talas om uppvaktning med blommor,
möjligen älskande, som gav varandra en så
ryttkast (blomkrost). Blommor fanns då, åtminstone
på landet, ej att höra. Sedan med blomsterupp-
vakning har nog kommit så smärningom, och
sen, som mycket annat, spela åkt. Så nu,
enligt min mening, överdriven.

Liljekauralj som botemedel mot fallanderot. Känner
jag ej, ej heller te på skostöran mot kikhosta, men
en korta bär som växte på myrskar användes mot
kikhosta och kallades kikbär, men om dessa verk-
ligen var bär, eller en sjukdom på buskarna kan
jag ej bestämt säga. I min barndom såg jag ofta
men ej sett några på mer än 60 år, de fannas yttre
på grenarna, svarta till färgen 8 & 10 cm. långa men
tunliga smala, på dessa bär? kallades te som dracks.
Stenmjölk mot kikhosta brukades ofta. Blodrot var
vanligt, som torkades och stöttis och ätts med
mjöl till bullar och gavs till de kor eller kvigar,
som som sommarens fick blodpissning. Kalmarröt,
Johannsvort, röttete togs till vara och användes som
medicin. Fäskmedicin mot skabb eller revarm vet jag
ej. Revarm botades lättast, genom att motsetta hänet
oförberett spottade tre gånger på revarmen, om det
så än var i ansiktet, det hjälpte ofelbart.

Skabb botades lättast genom att stryka med en luvad
groda över skabbet. På sen som y villas liksom hade
man väglad, den ene sidan av bladet drog ut
ondskan, och så vände man bladet och den tåkte.
Som blodställa för sen använde man pässvamp,
sådana svampar togs nog vara på, och borde finnas
till hands. Dessa svampar vara reunda som ett äpple,
till färgen brungul, storlek som ett litet eller medel-
stort äpple, innehållit var en svart torr massa
alldeles lik himrök, och det minsta man kramade
på svampen, yde sötet ut genom det lilla hål, som
som väl en gång varit stjälken eller roten. Svampen
hittades i jorden under merkas stubbar eller
trädfällor. Svampens innehåll som var mycket lätt
och tarst stannade blodflöde. Det var mycket roligt
för pojkar ha en pässvamp till hands och hålla den
mot ansiktet på någon och så trycka till på
svampen, vederborande sig så ut som en sötare.

Jordäpple hittades på samma sätt som påssvamp
dessa vara hårda och lite kantiga, stöttes och användes
vid färgning "joräpplegrätt": jag kan ej säga om dessa,
eller svampen fins nec. Mot ormbett användes vitmoss
fuktad, eller utplockad, lades på som vätvarmt omslag
även mot ras i sir. Mot såriga spenar eller mugg
vet jag ingen salva av växter. Det fanns någon växt
att ge kor för att bli brunstiga, men vet ej vad
det var. En Görans Jonas tyckte om en vacker
flicke, Elsa i Trämlingaryd, och försökte ge
henne "stannpass" så benämndes sedan som
traddes befodra hänsdrift, Han blandade lite
av påssvamp i vin, men, som det står, när
han det smakade ville han det icke dricka
så gick det även för Jonas, han var närsejnt,
och inuschallat i nämnda svamp är mycket
svårt att blanda i någon vätska, och resul-
tatet blev alldeles förfelat. Några bär eller

växter för festerfördäring kanner jag ej. Växter
som direkt skydd mot sjukdom kanner jag ej;
men som karbad var det många som både rös
av tall, gran, eller en i kokande vatten, även pers.
man satte sig över det emmande vattuet väl inhöljd
med lakar och täcken, sådana bad var mät
för verkbrutna, men även för andra åkommor.
I byn där jag växt upp Osvalds köp. bodde något
förs min tid, en klok gammal Klok-kvinn, som
var mycket anlitad för nästan alla sjukdomar.
Hon tillredde sin medicin själv av, vad det
sades, av både enkla och utvalda växter, men
vilka växter eller beredningen kan jag ej upplysa.
Tjuven av hennes barn tog upp praktiken efter
honn. Jag har arbetat samrat med en hennes son
men hon talade aldrig om hennes kunskaper.
I Hallaryds förs. bodde Anders Hansson i Fiehallt, en
S. K. Klok gubbe, även han tillredde medicinerade sylt.

Fagelhult (v-c)